

QUAN HỆ ĐỐI NGOẠI

SỰ TRỖI DẬY CỦA TRUNG QUỐC VÀ TRÁCH NHIỆM VỚI THẾ GIỚI NHÌN LẠI VÀ ĐÁNH GIÁ

(TIẾP THEO VÀ HẾT)

ĐINH VỸ*

5. Trung Quốc và cơ chế an ninh đa biên.

Ở phương Tây - người ta có thể tin tưởng rằng Trung Quốc sẽ tiếp nhận những quy tắc quốc tế trong kinh tế thị trường do phương Tây đặt ra - nhưng về mặt cơ chế an ninh đa biên thì ngược lại. Học giả Tony Saichs của Mỹ đã nói: *Trung Quốc có ý nguyện tham gia vào cơ chế kinh tế quốc tế, nhưng đối với những cơ chế khu vực và toàn cầu có sự hạn chế đối với sức mạnh quân sự của Trung Quốc thì Trung Quốc tỏ ra lạnh nhạt*⁽¹⁾. Ở đây chúng tôi rất quan tâm tới cách nhìn và chính sách của Trung Quốc đối với cơ chế an ninh đa biên hay những cơ chế hữu quan như thế nào? Nếu như phải thay đổi quy tắc quốc tế thì Trung Quốc sẽ phải đưa ra những ý kiến gì đặc biệt để làm cho các quy tắc đó trở nên hợp lý hơn; cũng như Trung Quốc

có những sức mạnh gì để cho cộng đồng quốc tế có thể chấp nhận ý kiến này?

Đối với các nhà phân tích của Trung Quốc, nền kinh tế có tác động lẫn nhau đã tạo nên một hiện tượng mà Trung Quốc cần đối phó cẩn thận đó là sự phụ thuộc lẫn nhau một cách không cân bằng (Asymmetrical Interdependence). Chính phủ Trung Quốc đã chú ý đến một sự thật - một hiện tượng - đó là lợi ích của sự hỗ trợ lẫn nhau mang đến không được phân chia một cách công bằng - đôi khi lại ảnh hưởng đến lợi ích của nước đang phát triển. Trái lại, học giả Mỹ thì chú ý đến việc: khi Trung Quốc tham gia vào các cơ chế phân chia lợi ích không cân bằng và các cơ chế liên quan đến mâu dịch toàn cầu hay là cơ chế chuyển đổi kỹ thuật, Trung Quốc có chính sách rất thận trọng

* PGS. Khoa chính trị và Quan hệ quốc tế. Đại học Jin Hui (Baptist) Hồng Kông

và có thái độ mặc cả, có nghĩa là Trung Quốc rất để ý đến lợi thế so sánh và vẫn muốn lấy được lợi ích tối đa trong quá trình phụ thuộc lẫn nhau⁽²⁾.

Trong lĩnh vực an ninh, các nhà chiến lược Trung Quốc đều biết, đối diện với một Trung Quốc đang vươn lên, các nước láng giềng sẽ lo lắng về vấn đề an ninh, vậy quan điểm của Trung Quốc đối với cơ chế an ninh đa biên là thế nào ?

Trước tiên, từ đầu thập kỷ 1990 - cách nhìn của Trung Quốc về mở rộng vũ khí hạt nhân đã thay đổi một cách rõ ràng. Không nói đến các lý do khác, chỉ riêng sức mạnh kinh tế của Trung Quốc đã phát triển ngang với các nước lớn - đã làm cho các nhà lãnh đạo Trung Quốc thay đổi cách nhìn đối với cục diện thế giới. Khi Trung Quốc vẫn coi mình là một nước đang phát triển - nghèo và lạc hậu thì Chính phủ Trung Quốc khá nhiệt tình trong việc giúp đỡ các nước đang phát triển phát triển vũ khí để cân bằng với địa vị của hai siêu cường. Nhưng sau khi Trung Quốc phát triển vươn lên, Trung Quốc đã hiểu được tại sao Mỹ vẫn hạn chế con số các nước có vũ khí hạt nhân, đặc biệt là những nước theo chủ nghĩa khủng bố hoặc các nước có nền kinh tế-chính trị không phát triển. Sự mở rộng và lan toả của loại vũ khí hạt nhân hoặc kỹ thuật tên lửa và các loại vũ khí có sức giết người hàng loạt đã cho phép những nước này có sức mạnh cân bằng với những nước lớn và có thể đe dọa các cường quốc. Và khi chủ nghĩa khủng bố lấy được loại vũ khí này

thì sẽ ảnh hưởng trực tiếp đến hoà bình và phát triển trên toàn thế giới.

Ngoài ra, còn một lý do khiến Chính phủ Trung Quốc tham gia vào cơ chế an ninh thế giới, đó là có nên tham gia vào các quy phạm và điều lệ về lĩnh vực an ninh quốc tế. Từ giữa những năm 1990, Trung Quốc đã ngày càng lo lắng về xu hướng toàn cầu hoá ngày càng phát triển thì chủ quyền quốc gia càng bị xâm phạm. Chủ quyền quốc gia bị xâm phạm có nghĩa là công việc nội bộ bị can thiệp và quyền tự chủ bị giảm đi. Cơ chế quốc tế thường bị một số nước lớn lợi dụng để thực hiện chính trị cường quyền⁽³⁾

Một nhà phân tích chiến lược của Trung Quốc đã từng kiến nghị: Có một số điều trong Hiệp định giảm quân sự và không chế thiết bị quân sự đối với Trung Quốc là bất lợi. Đó là những điều đã được xác định trong tình huống mà mình không được tham gia soạn thảo, cho nên trong quá trình đấu tranh về không chế thiết bị quân sự-Trung Quốc nên có thái độ tham gia tích cực hơn⁽⁴⁾

Ngày nay, Trung Quốc càng nhấn mạnh sự tham gia vào cơ chế quốc tế là phục vụ lợi ích chiến lược của bản thân:

Mục đích chiến lược và trọng tâm của Trung Quốc khi tham gia vào cơ chế quốc tế đã có sự thay đổi. Trước đây, Trung Quốc ở vào trạng thái bị động khi tiếp nhận những quy tắc và hạn chế hiện có, hoặc Trung Quốc đã quá nhấn mạnh mong muốn cải cách những cơ chế đương thời và ít nghĩ đến chuyện lợi dụng những

ơ hội tham gia để có thể tăng thêm lợi ích chiến lược của mình. Những năm gần đây, Trung Quốc đã thay đổi trọng tâm vào phục vụ lợi ích quốc gia phục vụ nhu cầu phát triển kinh tế trong nước ⁽⁶⁾

Đồng thời, Trung Quốc gia nhập cơ chế quốc tế cũng có lợi cho chủ nghĩa chống bá quyền: Những cơ chế có tính quốc tế tuy vẫn còn nhiều chỗ không hợp lý nhưng nó giúp cho duy trì hoà bình và ổn định trên thế giới. Trung Quốc đã từ bị động chuyển thành chủ động, coi trọng ngoại giao đa biên và coi đây là một bộ phận quan trọng để thực hiện chiến lược đối ngoại-vận dụng sức mạnh của cơ chế quốc tế để bảo vệ lợi ích quốc gia và để đấu tranh với chủ nghĩa bá quyền ⁽⁶⁾

Thậm chí, Trung Quốc cũng cho rằng Mỹ đang muốn sửa đổi cơ chế quốc tế vì Mỹ cũng chịu sự hạn chế từ những cơ chế này. Cho nên đấu tranh với những cơ chế này là việc không tránh khỏi: Mỹ không nhiệt tình đối với việc thiết lập một cơ cấu cai trị toàn cầu có tính hợp tác, trái lại Mỹ chỉ muốn được hành động trong một cơ chế mà có ít chủ nghĩa đa biên. Mỹ đã theo ý muốn của mình để cải cách cơ chế quốc tế. Nhiệt tình của Mỹ tham gia tổ chức quốc tế là nhằm mục đích có thể khống chế và lãnh đạo những tổ chức này ⁽⁷⁾

Tất nhiên, điều mà những nhà phân tích của Trung Quốc thường nhấn mạnh là sự không công bằng, không hợp lý trong cơ chế quốc tế. Trong bản báo cáo nghiên cứu phân tích tình hình Trung Quốc do Trung

tâm nghiên cứu tình hình trong nước của Đại học Thanh Hoa xuất bản, đã chỉ ra: Để tranh thủ địa vị quốc tế có lợi, các nước lớn đã đưa ra chiến lược cho thế kỷ mới, trong đó tăng cường tác dụng của cơ chế quốc tế là một bộ phận quan trọng trong chiến lược ngoại giao của các nước. Trung Quốc cũng vậy, Trung Quốc muốn tham gia vào quá trình sửa đổi và hoàn thiện cơ chế quốc tế để cho cơ chế quốc tế hợp lý hơn, hợp pháp hơn, dân chủ hơn và công bằng hơn. Trung Quốc vẫn tham gia vào sáng lập cơ chế quốc tế xây dựng một cơ chế có tính tích cực; Trung Quốc vẫn tích cực tham gia vào quá trình quyết định cơ chế quốc tế với vai trò là nước chủ đạo. Trên cơ sở là nước tích cực tham gia vào quá trình xây dựng cơ chế quốc tế, Trung Quốc tranh thủ trong tương lai có thể làm quốc gia chủ đạo để từ đó phát huy tác dụng của nước lớn. Từ góc độ lợi ích quốc gia hoặc trách nhiệm quốc tế, Trung Quốc đều nên làm một điều gì đó: đó là nên tích cực tham gia vào quá trình thiết lập, hoàn thiện và phát triển cơ chế quốc tế để cho nó mang đặc sắc Trung Quốc ⁽⁸⁾

Trên đây, chúng tôi đã dẫn ra nhiều ý kiến của các học giả Trung Quốc nhằm mục đích giải thích ý tưởng tham gia vào cơ chế quốc tế của Trung Quốc một cách hoàn chỉnh.

Trung Quốc đã tích cực tham gia vào cơ chế quốc tế và trong quá trình tham gia không những đối đầu với bá quyền văn hoá mà còn mong muốn lấy văn hoá và các quan niệm giá trị của Trung Hoa để ảnh

hưởng đến những quy tắc quốc tế trong tương lai. Trong vấn đề hạn chế quân sự, không thể phủ nhận rằng cách làm của Trung Quốc sẽ ngày càng tích cực hơn, nhưng nếu bây giờ đánh giá sự cống hiến của lý tưởng và triết học của Trung Quốc e rằng vẫn còn hơi sớm, mặc dù Trung Quốc luôn vận dụng các cơ hội để chứng minh Trung Quốc là một nước có trách nhiệm và cũng sẽ thông qua các cơ chế quốc tế để đáp ứng chiến lược và lợi ích chính trị bản thân. Nói một cách khác, Trung Quốc hội nhập thế giới không chỉ thoả mãn giấc mơ trở thành nước lớn duy trì chế độ hiện hữu (Status Quo Power) mà còn muốn trở thành một nước lớn cải cách chế độ hiện hữu (Revisionist Power).

Đến nay, Trung Quốc vẫn chưa tham gia vào tổ chức hạn chế kỹ thuật đạn đạo (MTCR), nhưng năm 1992 và 1994 Trung Quốc đã hai lần hứa hẹn với Mỹ sẽ tuân thủ những tham số mà MTCR đặt ra⁽⁹⁾ Một nguyên nhân mà Trung Quốc không chính thức tham gia vào MTCR là Chính phủ Trung Quốc không hề tham gia vào hội nghị soạn thảo đề ra các nguyên tắc của MTCR⁽¹⁰⁾. Một nguyên nhân khác của MTCR có thể là một con bài để đàm phán với Mỹ đối với các vấn đề phức tạp khác. Có nghĩa là tham gia vào MTCR hay không là một công cụ chính trị của Trung Quốc để tranh thủ lợi ích chiến lược.

Có thể lấy một ví dụ để so sánh: vào năm 1999 Quốc hội Mỹ đã phủ quyết Công ước hoàn toàn cấm thử vũ khí hạt nhân

(CTBT), điều này đã tạo một cơ hội cho Trung Quốc để chứng minh Trung Quốc mới là nước phải chịu trách nhiệm chứ không phải Mỹ. Trung Quốc công bố Công ước nói trên đã trình lên Quốc hội để thông qua. Ngoài ra, các nhà chiến lược Trung Quốc tin rằng vai trò bảo vệ nguyên tắc phòng chống mở rộng vũ khí hạt nhân, thúc đẩy, giảm bớt quân sự hạt nhân, Trung Quốc có thể là quốc gia lãnh đạo trong lĩnh vực hoàn toàn cảm thụ những thí nghiệm hạt nhân. Và như thế sẽ đề cao địa vị và danh tiếng của Trung Quốc trong lĩnh vực quân sự⁽¹¹⁾. Trung Quốc ủng hộ ARF (Asean Regional Forum) và ASEAN+3 mặc dù trước đây Chính phủ Trung Quốc hay lo lắng mục đích của tổ chức này là để nhằm kiềm chế hành động tự do của Trung Quốc nhưng hôm nay những nhà lãnh đạo của Trung Quốc đã coi ARF và ASEAN+3 là một tổ chức khu vực có lợi có thể hình thành nên một mặt trận thống nhất để đối đầu với tư duy chiến tranh của phương Tây. Các nguyên tắc của tổ chức này đưa ra, ví dụ: "Phòng chống ngoại giao" (Preventive Diplomacy), xây dựng lòng tin lẫn nhau (Confidence-Building Measures) và các cơ chế giải quyết xung đột, đều không mâu thuẫn với quan điểm "hợp tác an ninh" của Trung Quốc. Chính phủ Trung Quốc không những phê phán chính quyền Bush đã không tham gia vào cam kết Kioto (Kinh Đô) để bảo vệ môi trường quốc tế, mà vào tháng 10-2002 trong cuộc hội thảo cấp cao về những vấn đề môi trường sinh thái của

Liên hợp quốc, Trung Quốc đã chính thức tuyên bố về Công ước đó ⁽¹²⁾. Và ở đây, Trung Quốc đã có hành động để chứng minh bản thân là nước ủng hộ các quan điểm về bảo vệ môi trường do Liên hợp quốc khởi xướng nhưng Mỹ chính là quốc gia không chịu trách nhiệm với quốc tế về vấn đề này.

Ngoài ra, vào năm 1997, Trung Quốc cũng đã ký kết: Công ước quốc tế và quyền lợi văn hoá và kinh tế xã hội, năm 1998 ký kết công ước Quốc tế quyền lợi chính trị và quyền lợi công dân. Và công ước nói trên cũng đã được Quốc hội thông qua vào tháng 2-2001, tuy nhiên trong một số điều lệ liên quan đến quyền lợi lao động thì Trung Quốc vẫn bảo lưu ý kiến và cho đến nay vẫn chưa được thông qua.

Thái độ của Trung Quốc đối với cơ chế an ninh vẫn rất thận trọng, sự hồi âm của Chính phủ Trung Quốc khi được Thủ tướng Đức mời tham gia vào hội nghị G-8 đã cho thấy điều này. Mặc dù G-8 là hội nghị của các nước lớn trên toàn thế giới, nếu như Trung Quốc có thể tham gia vào hội nghị này có thể thấy rằng địa vị của Trung Quốc đã được thế giới khẳng định, thế nhưng Trung Quốc vẫn chưa hoàn toàn đồng ý. Trung Quốc vẫn coi mình là nước thuộc thế giới thứ ba và nếu tham gia vào hội nghị của các nước lớn về kinh tế là không thoả đáng. Và hơn nữa, Chính phủ Trung Quốc không muốn tham gia vào một tổ chức đã bị coi là chủ đạo hoặc lũng đoạn các vấn đề quốc tế. Và về mặt thực tế khi Trung Quốc đối diện với 7 nước

lớn về công nghiệp thì cũng không có nhiều thời gian để phát ngôn.

Điểm cuối cùng đáng chú ý là năm 2015, trong con mắt của nhà phân tích Mỹ và Trung Quốc - đây là năm rất quan trọng.

Đối với Trung Quốc, đến năm 2015, chiến lược khu vực và toàn cầu của Mỹ sau chiến tranh lạnh sẽ chín muồi hơn. Chiến lược này sẽ bao gồm xây dựng một cơ chế an ninh và kinh tế đa tầng, và trong khuôn khổ đa biên còn có vai trò lãnh đạo, đồng thời trong lĩnh vực kinh tế, chính trị, nguyên tắc, đạo đức, an ninh sẽ xác lập một quy tắc và một luật lệ hoàn chỉnh ⁽¹³⁾.

Trái lại học giả Mỹ Michael Swainethi nhìn nhận rằng: *rất có khả năng trong tương lai, đặc biệt là từ năm 2015 đến năm 2020, sức mạnh của Trung Quốc bắt đầu nổi lên và mang lại lợi ích cho Trung Quốc* ⁽¹⁴⁾.

Một mặt, Trung Quốc cho rằng trong tương lai gần đây, Mỹ sẽ có những hành động lớn mạnh để đối phó với Trung Quốc và Nga, và tự do cũng có vai trò lãnh đạo của Mỹ, mặt khác, Mỹ cho rằng trước năm 2015, do sức mạnh vẫn còn hạn chế thì khả năng thay đổi quy tắc quốc tế của Trung Quốc vẫn còn ít. Cho nên có người tin rằng, trong thời gian từ nay đến năm 2015, Mỹ sẽ thông qua quy chế quốc tế - điều đó sẽ ảnh hưởng đến mọi hành động của Trung Quốc và đôi khi chính trị nội bộ của Trung Quốc được cải thiện sẽ tạo điều

kiện cho Trung Quốc hội nhập dân vào xã hội quốc tế theo hướng có lợi cho Mỹ.

6. Phát triển quan hệ với các tổ chức phi chính phủ

Những năm gần đây, các tổ chức phi chính phủ ở Trung Quốc khá phát triển: bao gồm tổ chức thương mại, tổ chức bảo vệ môi trường, tổ chức đồng hương. Theo thống kê, Trung Quốc hiện có 1800 tổ chức xã hội mang tính toàn quốc⁽¹⁵⁾, ngoài ra còn có 16.500 tổ chức phi chính phủ đã được đăng ký từ cấp huyện trở lên, trong đó có 1/3 là tổ chức xí nghiệp, 1/3 là tổ chức văn hoá, còn 1/3 là tổ chức xã hội⁽¹⁶⁾. Quan chức Chính phủ hay nhấn mạnh - những tổ chức phi chính phủ là cầu nối giữa Chính phủ và xã hội⁽¹⁷⁾ - cho nên Chính phủ cần bồi dưỡng và phát triển các tổ chức phi chính phủ để những tổ chức này có thể đóng vai trò quan trọng hơn.

Đến nay, Trung Quốc vẫn chưa cho phép các tổ chức hoạt động độc lập và tự chủ ngoài sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc. Nếu như tổ chức này cũng như các tổ chức quần chúng khác đều do Đảng Cộng sản lãnh đạo thì họ vẫn được coi như tổ chức phi chính phủ hay không? Chính phủ Trung Quốc đã giải thích rằng: dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc - cơ chế giám sát dân chủ của tổ chức phi chính phủ sẽ ngày càng hoàn thiện và sau đó các tổ chức này sẽ ngày càng tự chủ và có thể đáp ứng được nhu cầu của nhân dân.

Rõ ràng sự giải thể của xí nghiệp quốc hữu cũng có nghĩa là phúc lợi xã hội của

nhà nước đã giảm đi, nhưng Chính phủ vẫn phát triển các hệ thống tổ chức xã hội để cung cấp các bảo hiểm cơ bản, ví dụ như tổ chức từ thiện có thể bổ sung được những khoảng trống này. Các quan chức Chính phủ đã từng nói Chính phủ nên ủng hộ các tổ chức phi chính phủ trong nước tích cực tham gia vào hoạt động của tổ chức phi chính phủ thế giới và thúc đẩy hợp tác giao lưu với tổ chức phi chính phủ của các nước thế giới thứ 3 nhằm mục đích tăng cường sức mạnh và lực lượng của thế giới thứ 3⁽¹⁸⁾.

Còn một vấn đề nữa mà các nhà lãnh đạo Trung Quốc rất coi trọng là chính sách ngoại giao của Đài Loan. Một mặt chính quyền Đài Loan coi trọng quan hệ thực tế hơn quan hệ chính thức, ví dụ coi trọng quan hệ thực tế với các nước châu Âu hơn quan hệ với các nước nhỏ ở Thái Bình Dương. Mặt khác, Đài Loan thúc đẩy ngoại giao dân chủ trên trường quốc tế. Tăng cường quan hệ với các tổ chức phi chính phủ quốc tế cũng là một bộ phận của chính sách ngoại giao mới của Đài Loan⁽¹⁹⁾. Đây là một vấn đề mới mà Chính phủ Trung Quốc cần đối phó.

7. Kết luận

Thông qua những phân tích trên đây, bước đầu chúng ta có thể đi tới 4 kết luận:

1. Trong quá trình hội nhập vào hệ thống quốc tế, Trung Quốc không thể tránh khỏi sự tham gia vào các tổ chức quốc tế và chịu sự chi phối của những chế định quốc tế do phương Tây đặt ra. Đối với

một quốc gia đang cần có vai trò nổi bật trên trường quốc tế, Trung Quốc vẫn sử dụng quyền phát ngôn trong việc đặt ra những quy tắc quốc tế cũng như ý muốn cải cách những quy tắc quốc tế không hợp lý và không công bằng. Nhưng vấn đề là ở chỗ liệu Trung Quốc đã đủ sức mạnh để thử thách những nước đang cho mình được nắm quyền chủ đạo trong cơ cấu quốc tế hiện nay-mà đặc biệt là Mỹ chưa? Trung Quốc liệu sẽ có khả năng trên cơ sở giá trị văn hoá của bản thân để đưa ra một quy tắc quốc tế khác với phương Tây và được toàn thế giới chấp nhận?

2. Dù có cố gắng thế nào - trong tương lai gần nhất - Trung Quốc vẫn có thể chỉ là nước lớn trong khu vực, cho nên Trung Quốc sẽ thúc đẩy hợp tác khu vực để củng cố thêm địa vị của mình. Thông qua sự ngăn chặn các nước lớn ngoài khu vực tham gia vào hợp tác khu vực-địa vị và vai trò của Trung Quốc sẽ càng nổi bật hơn. Cho nên có thể khẳng định Trung Quốc sẽ tích cực thúc đẩy quan điểm hợp tác an ninh và thúc đẩy kinh nghiệm của tổ chức hợp tác Thượng Hải-để cho các nước lớn khác có thể tiếp nhận những quy tắc mà Trung Quốc đặt ra. Mặt khác, Trung Quốc cũng đang tìm cách xây dựng quan niệm mới trong khuôn khổ APEC, và sẽ tích cực tham gia vào ASEAN+3 và đối thoại với ARF. Chính phủ Trung Quốc sẽ ngày càng hứng thú với việc thực hiện chế độ hóa tổ chức APEC và sẽ tìm cách thiết lập và xây dựng một cơ sở chế độ thực hiện một số quyết định. Trên cơ sở hợp tác an ninh,

Trung Quốc muốn đi tới xây dựng cơ cấu an ninh đa biên trong khu vực.

3. Đối với cơ chế quốc tế liên quan đến an ninh khu vực và bản thân Trung Quốc thì thái độ của Trung Quốc vẫn rất thận trọng. Trung Quốc sẵn sàng tiếp nhận những quy tắc có lợi cho Trung Quốc, ví dụ như tự do hàng hải, hàng không quốc tế ...và một số đặc quyền ngoại giao. Nhưng đối với những quy tắc có tính hạn chế như quy tắc mang quan điểm giá trị hoặc ý nghĩa chính trị thì Trung Quốc tỏ ra rất thận trọng và khá nhạy cảm⁽²⁰⁾.

4. Trung Quốc sẽ tăng cường quan hệ với các tổ chức phi chính phủ quốc tế. Điều này không những có lợi đối với xã hội Trung Quốc mà còn là chiến lược đối phó với ngoại giao *dân gian* của Đài Loan.

Chúng tôi đồng ý với câu nói của học giả Trung Quốc Vương Đạt Châu "*Trung Quốc tự thay đổi bản thân-là cách làm tốt nhất để thay đổi thế giới*"⁽²¹⁾. Cách nhìn của chủ nghĩa cơ cấu cho rằng: nhận định Trung Quốc đã là một bộ phận của thế giới-với sự nỗ lực tự cải thiện bản thân mình của Trung Quốc hiện nay- không ngoài mục đích là để xây dựng một thế giới lý tưởng hơn. Không ai có thể phủ nhận ý tưởng này, nhưng điều gì mới là *sức mạnh mềm* của Trung Quốc để đưa ra những ý tưởng khác với phương Tây làm cơ sở để cải thiện quy tắc quốc tế-liệu có phải là văn hoá-chế độ-quan niệm và giá trị hay không? Đây là một vấn đề chưa thể giải đáp được và cần tiếp tục nghiên cứu.

CHÚ THÍCH

- 1) Tony Saich, "Globalization, Governance and the Authoritarian State: China", in Joseph S. Nye & John D. Donahue ed., *Governance in a Globalizing World*, Washington D.C: Brookings Institution Press, 2000, p214
- 2) Michael D. Swaine & Ashley J. Tellis: *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present and Future*, Santa Monica: Rand Corporation, 2000, p134
- 3) Quách Thọ Vĩnh: *Mấy đặc điểm cơ bản của quan hệ quốc tế trong thời đại toàn cầu hoá*. Quan hệ quốc tế đương đại, 6-1999, tr 37.
- 4) Phan Chấn Cường: *Giảm bớt quân sự quốc tế và không chế vũ trang quân sự*: NXB Đại học Quốc phòng, Bắc Kinh, 1996, tr 425.
- 5) Trương Âu Văn, Đồng Giang Vỹ, *Báo cáo địa vị quốc tế Trung Quốc năm 2003*, NXB Viễn Đông, Thượng Hải, 2003, tr 220.
- 6) Vương Kiệt chủ biên: *Luận quốc tế*, NXB Tân Hoa, Bắc Kinh, 2002, tr 451 - 452
- 7) Kim Sinh: *Mấy điều suy nghĩ về công tác ngoại giao đa biên trong thế kỷ mới*, Chính trị và Kinh tế thế giới, 12-2001, tr 38.
- 8) Tân báo 16-07-2002, tr.10. Ngoài ra có thể tham khảo Tiến Văn Vĩnh: *Mấy lý luận và suy nghĩ về chính sách chủ nghĩa đa biên và ngoại giao đa biên*. Kinh tế và chính trị thế giới, 10-2001, tr17...
- 9) Không được phép xuất khẩu các loại đạn đạo có tầm bắn quá 300m và đầu tên lửa không vượt quá 500kg
- 10) Stuart Harris: *On China's Intergration into International System*, Trương Văn Lãnh *Quan hệ nước lớn và trật tự thế giới trong thế kỷ XXI*, Nxb Văn hiến Khoa học xã hội, Bắc Kinh, 2001, tr89.
- 11) Âu Dương Lực Bình: *Giảm bớt quân sự và không chế vũ trang trên thế giới*, Quan hệ quốc tế đương đại, 3-2001, tr.12-17.
- 12) Như chú thích (5), tr.10.
- 13) Lễ Hữu Tri: *Đánh giá lại hoàn cảnh an ninh của Trung Quốc*. Chính trị quốc tế, số 6-2000, tr.92. Quách Long Long: *Lợi ích chiến lược của Trung Quốc và quan hệ cơ chế đa biên quốc tế*, Tìm hiểu và tiếng nói, 11-2000 tr.6-7, 12-2000, tr.34-35
- 14) Như chú thích (6), tr.142.
- 15) Dương Quán Toàn: *Chú ý đến sự phát triển mạnh mẽ của những tổ chức phi chính phủ thế giới*, Nghiên cứu vấn đề quốc tế, số 3-2001, tr.56.
- 16) Chen Guangyao *China's Non-Governmental Organizations: Status, Government Policies and Prospects for Further Development*, paper presented to the Sixth World Congress of Association Executives, Orlando, Florida, 12 August 2000, p.1. Tác giả là Phó Vụ trưởng Vụ Hành chính về tổ chức phi chính phủ Bộ Nội vụ - Quốc vụ viện Trung Quốc.
- 17) Như chú thích trên.
- 18) Như chú thích (16), tr.54.
- 19) Tham khảo sách trắng về chính sách ngoại giao của Đảng Dân chủ tiến bộ Đài Loan - tháng 11-1999.
- 20) Về phân loại quy phạm "cứng" và quy phạm "mềm", có thể tham khảo thêm Tô Trường Hoa: *Trung Quốc: Đối mặt với quy tắc lý tính*, Thời báo hoàn cầu, ngày 3-12- 1999, tr.5.
- 21) Vương Đạt Châu: *Báo cáo về chính trị và sự an toàn của thế giới năm 2001*. Nxb Văn hiến Khoa học xã hội, Bắc Kinh, năm 2001, tr.15.